

Tarvelige Skoler.

Af pens. Lærer *H. P. H. Novrup*, Alslev.

Ved Skolefundatsen for Hostrup Sogn 1742 oprettedes den første Skole for Hostrup Sogn. Der opførtes ikke noget Skolehus, derimod blev Skolen indrettet i et under Visselbjerg Gods øde Hus ved Hostrup Kirke. Her skulde Børnene fra hele Sognet undervises de fire Vintermaaneder fra 1. Novbr. til 1. Marts eller som man sagde: fra Plov gik ind til Plov gik ud. Beboerne i Sjelborg, Marrebæk og Myrthue fik Frihed til at vælge imellem at lade deres Børn gaa til Hostrup de fire Vintermaaneder eller at oprette en Omgangskole, hvor Sognets Skoleholder skulde indfinde sig i de to eller tre næstfølgende Maaneder mod at faa Kost og Forplejning af Beboerne.

Der var ikke udelt Tilfredshed med denne Skoleordning, idet der klagedes over, at Skolen laa afsides, og at Børnene til visse Tider havde Vanskeligheder med at komme over Hostrup Bæk, der i Stedet for Bro kun var forsynet med nogle store Sten og et Bræt over det aller dybeste.

Skolen blev saa flyttet til Kokspang 1771. I 1814 bestod Kokspang Skole af 7 Fag og var opført af Bindingsværk, de to Fag var Skolestue med stampet Lergulv. Denne Skole forfaldt efterhaanden i saa høj Grad, at en stor Del af Nordsiden kun bestod af opstablede Hedetørv, hvilket fristede Børnene til at pille ved Tørvene for at faa dem til at ramle sammen, og det lykkedes ogsaa en Dag, saa der opstod saa stort et Hul, at Børnene fandt det morsomt at bruge det i Stedet for Døren, naar de skulde ud eller ind.

Da der ikke hørte nogen Forstue til denne Skole, hændte det ret ofte, at der i Regnvejr fra Nord piskedes Vand ind gennem den utætte Yderdør, saa der samledes en lille Sø i et optraadt Hul inden for Døren. Der var saa lavt til Loftet, at en velvoksen Mand maatte bøje Hovedet for at kunne gaa oprejst under Bjælkerne.

Da Skoleloven af 1814 udkom, fandt den da oprettede Skolekommission, at Skolestuen var for lille, hvorfor der tilbyggedes to Fag nyt Hus. Ligeledes fandt man, at der burde oprettes en Omgangsskole for Sjelborg By med Udflyttere, der ogsaa skulde betjenes af Læreren ved Kokspang Skole. Saadan en Omgangsskole fik ikke sit eget Hus, idet Undervisningen foregik i en eller anden lejet Stue. Skolekommissionen bestemte nu, at øverste Klasse skulde søge Kokspang Skole hver Mandag og Onsdag,

nederste Tirsdag og Torsdag, og de to sidste Dage i Ugen skulde Læreren saa gaa til Sjelborg, øverste Klasse Fredag og nederste Lørdag. Da der kun var et ringe Antal Børn i Sjelborg, blev det et Aars Tid efter forandret saaledes, at Børnene undervistes samlet baade Fredag og Lørdag.

Kong Frederik den Sjette var meget ivrig for Gymnastikkens Fremme i Skolerne, hvorfor der stilledes Krav baade om Gymnastikplads og Apparater. Skolekommisionen akkorderede med den daværende Skoleholder om at overlade et ham tilhørende ved Skolen beliggende Stykke Jord paa 55 Alens Længde og 20 Alens Bredde til Gymnastikplads for 10 Rigsdaler aarligt. Men inden denne Ordning traadte i Kraft, tilbød en Mand i Hostrup ganske gratis en Plads tæt ved Kirken. Dette Tilbud modtoges med Tak — at spare 10 Rdl. maatte nok tages i Betragtning! Saa maatte Lærer og Børn vandre fra Kokspang til Hostrup hver Gang, der skulde øves Gymnastik — en Ordning, der næppe har været til Gymnastikkens Fremme. Med Hensyn til Sjelborg blev det bestemt, at Drengene, hvoraf der kun var fire, skulde søge til Kokspang, naar der gaves Gymnastikundervisning der — det blev næppe ret mange Gange om Aaret! Til Kokspang Skole anskaffedes Springmaskine, Balancebræt og 25 Favne Reb, hvilket ialt kostede 2 Rigsdaler 5 Mark og 8 Skilling.

I 1832 havde Lærer Fuglsig andraget om at faa visse Ulemper afhjulpne saavel i Beboelseslejligheden som i Udhuset. Der blev saa bygget 2 Fag til, saa der blev bedre Plads for Stald og Lade, men i Beboelseslejligheden indskrænkedes Forbedringen til, at der lagdes Bræddegulv i Dagligstuen. Der blev dog ikke Plads til Brændselet i Udhuset. Alle havde Brændselet staaende ude paa de Tider. Beboelseslejligheden spændte over $3\frac{1}{2}$ Fag i Længden, men da Huset kun var $8\frac{3}{4}$ Alen vidt, blev det en kneben Lejlighed, selv om hvert Fag vel nok har været omtrent 3 Alen. Fra Forstuen med Topstensgulv førte en Dør ind i Køkkenet, der var forsynet med Murstensgulv, herfra kom man ind i den 2 Fags Dagligstue, hvor der var opsat en Bilæggerovn af Jern, endvidere hørte til Lejligheden et lille Rum paa 1 Fag, det var Sovekammeret. Fra Køkkenet førte en Gang ud til Loen, i denne stablede man Tørv op om Vinteren, saa man ikke behøvede at hente Brændsel ude fra Tørvekladen hver Gang, der skulde puttes en Tørv til Ilden. Til Boligen hørte ogsaa en Bagerovn, men den stod udenfor, idet den var muret ind i det vestre Havedige.

Nogle Aar efter at Lærer Stephensen var kommet til Kok-

spang, ansøgte han Skolekommissionen om at faa Sovekammeret udvidet med 1 Fag, saa der kunde blive Plads til 2 Senge, tillige om at Loftet maatte blive udbedret, saa det blev tæt, og endelig at der maatte opføres en Skorsten, saa der kunde opsættes en Kakkelovn. Denne Ansøgning vakte Modstand i Sognet, og der indsendtes en Klage til Skolekommissionen, hvori det bl. a. hedder: „Vi kan ikke anse det for nødvendigt at foretage saa stor en Bekostning til — efter et Rygte — at flytte Kostalden, og hvor den er, at indrette tvende Sovekamre, og da Skolelærer Fuglsig med Familie af Kone og 7 Børn samt en gammel Svigermøder, som i en Tid af omtrent 6 Aar bestandig var sengeliggende, kunde være tjent og fornøjet med den Indretning, saa indser vi ikke, at der kan være Grund til at paalægge Sognet Bekostning med at indrette og omgøre Sengekamre til den nuværende Skolelærer Stephensen, hvis hele Familie er kuns Kone og 2 Børn. Vi venter, at Kommissionen vil tage Sognets ringe Forfatning i Betænkning og give os Udsættelse til næste Aar, da det er noksom bekendt, at mange af Beboerne ikke haver det, som behøves til Skatter og andre Udgifter, men endog i nærværende Tid savner det fornødne til Føde og Sædekorn.“

Klagen var underskrevet af 29 Beboere og overbragtes Skolekommissionen af Sognefogeden.

Skolekommissionen behandlede Klagen og lød følgende Skrivelse ledsage Klagen til Amtsskoledirektionen:

„Der skal ikke, som Klagen ommelder, indrettes to nye Sovekamre. Det lille fugtige Aflukke med Lergulv og utæt Loft, som hidtil Skolelæreren har betjent sig af til Sovekammer for sig og sin Familie, begerer han udvidet saa meget, at to Senge kunne rummes deri, og forsynet med tæt Loft og Indretning til en Kakkelovns Anbringelse, for at ikke hans smaa Børn skulde i den tilstundende Vinter lide Kulde som i den forgangne. Talen er altsaa ikke om overflødig Huslejlighed, men om at forskaffe Skolelæreren et eneste taaleligt Værelse foruden hans Dagligstue. Han fordrer ikke Fjælegulv, Jernkakkelovn, Maling og Oppudsning, men kun Plads til en Seng og Anretning af en Skorsten, hvorimod han gerne vil hjælpe sig med alt saa simpelt, som Kommissionen vil lade det gøre. Overslaget over Bekostningen er paa 8 a 9 Rdl. holst. Courant. Det øvrige af den til Reparationen beregnede Sum vil derimod medgaa til Ting, som nødvendig maa gøres, om ikke Kommunen skal udsættes for Tab og Kommissionen for Ansvar. Et Stykke Hus maa undersættes med stær-

kere Mur, en ny Rem maa indlægges, og nogle brøstfældige Lægter erstattes med ny. Kommissionen har allerede i Aarene 1835 og 1836 funden de omhandlede Reparationer nødvendige, men udsat Iværksættelsen af Hensyn til Kommunens fortrykte Tilstand. Nu kan den ikke udsætte Sagen længer uden formentlig at forsømme sine Pligter saavel mod Kommunen som mod Skolelæreren, hvorfor man vover at bede om gunstig Approbation af den medfølgende Ligning, hvis i Klagen paaankede Unøjagtigheder man ikke har været i Stand til at udfinde.

Alslev Præstegaard, den 6. April 1837.

Paa Skolekommissionens Vegne:

Allerærbødigst

N. L. Feilberg.

Læreren fik Sovekammeret udvidet og Loftet tættet, og lidt efter lidt faldt Sindene til Ro, ja, det varede ikke ret længe, før end man endog lod falde Bemærkninger om, at Udvidelsen var nødvendig.

At denne Skole og Degnebolig snart maatte trænge til Fornyelse, siger sig selv. 1864 indtraf Vakance i Embedet, og den Omstændighed blev benyttet dels til Forbedring af Skole og Lærerbolig, og dels til at beklippe Embedet. Sogneforstanderskabet besluttede nemlig at bygge en ny Skole og Degnebolig og dernæst at indgive Andragende om Tilladelse til at tage 6 Td. Byg af Lærers Løn i 15 Aar til Hjælp for Afbetaling af Byggegæld. Dette Andragende blev bevilget, og paa den Maade har Lærer P. J. Pedersen betalt en god Del af den nuværende Degnebolig i Kokspang. I den ny Bygning indrettedes en Skolestue paa 5 Fag og en 3 Værelses Lejlighed. Forstuen blev fælles for Børn og Lærer. Efter nogle Aars Forløb steg Børnetallet, og der blev ansat en Vinterlærer; men der var kun én Skolestue. Da Skolestuen var ret rummelig, fandt man paa ved en Skillevæg at dele den i to lige store Dele. Denne Ordning frembød dog en slem Ulempe; thi Børnene af nederste Klasse maatte gaa gennem den anden Skolestue, hver Gang de skulde ud eller ind, da der kun var én Forstue. Denne Ulempe varede i omtrent 20 Aar, indtil der tilbyggedes 2 Fag, og Børnene fik egen Forstue med Indgang til hver Skolestue.

Om Undervisningsmidlerne ved Kokspang Skole var tarveligere end ved andre Skoler, er ikke afgjort, men rigt udstyret var Skolen ikke. Der findes nemlig en Fortegnelse over hvilke Bøger, der fandtes i Kokspang Skole 1817. Denne Fortegnelse næv-

ner: Pastor Holms Undervisning i Religion, 1 Expl. Pastor Prals Fortællinger for Børn, 1 Expl. 1 Salmebog, 1 Bibel, Pastor Strøms Forstandsøvelser, Undervisning til den danske Almue om de fortrinligste Velgerninger, som Kirkeforbedringen har skænket os, Den hellige Skrifts Hovedlærdomme i 6 Expl. 1819 anskaffedes Provst Ussings: Christendommens Lære, og 1821 Biskop Boisens Udvikling af de i Lærebogen forekommende Begreber samt Zahles Mindesang over Morten Luther. 1822 kom Biskop Plums Læsebog i 3 Expl til og endelig 1823 Stiftsprovst Møllers Vejledning til en andægtig og forstandig Læsning af det ny Testamente, 1 Expl. 1835 indkøbtes 8 Expl. af Birks Læsebog til øverste Klasse. 1841 maatte der købes en ny Signalpibe eller Fløjte, som brugtes ved den indbyrdes Undervisning. Lærer Stephensen (1834—1851) var en energisk Mand, der havde Lyst til at gaa videre end de fleste Lærere paa hans Tid; han fik bevilget et Andragende om at faa Skolen forsynet med 4 af Therkildsens Regnebøger, 6 smaa Geografier, 2 Rabens Skriftapparater samt 1 Verdens-, 1 Europas- og 1 Danmarkskort. — 4 Regnebøger til en hel Skole!

Skolen i Sjelborg.

Da Skolevæsenet ordnedes efter Loven af 1814, lejedes en Stue i en af Ejendommene i Sjelborg, men dette Lejemaal udløb 1. November 1830, hvorfor Skolekommissionen besluttede at lade opføre et Skolehus i Sjelborg, og i den Anledning indkaldte den 4 Sognemænd samt en Tømrer og en Murer for at affatte et Overslag og et Grundrids. Skolehuset skulde være 3 Fag langt, 7½ Alen vidt og 4 Alen højt fra Gulvet til Bjælkerne. Det ene Fag skulde indrettes til Forstue, Skorsten og Fyrsted. Overslaget kom til at lyde paa 92 Rdl. Skolekommissionen henstillede til Direktionen, om ikke Gulvet i Skolestuen indtil videre maatte lægges af Ler, da Grunden var tør med Sand til Underlag. Skolen kunde opføres paa en Fællesgrund midt i Byen, hvor den fornødne Øvelsesplads uden videre Bekostning kunde erholdes. Dette Overslag blev ikke godkendt af Direktionen, der havde knyttet saa mange Bemærkninger dertil, saa det hele maatte forandres. Det approberede Overslag findes ikke i Arkivet. Skolen kom ikke til at ligge paa Fællesgrunden, men derimod paa et Stykke „fast Agerland“ 100 Alen langt og 12 Alen bredt, som Ejeren, Hans Andersen, overlod uden Betaling mod at erholde Asken af det til Skolen forbrugte Brændsel. 6. December 1830 synedes og godkendtes Sjelborg Skole; det

var ikke nogen særlig stor og imponerende Bygning, men Børnetallet var heller ikke ret stort: 1838 var der 13 Børn, 1842 16 Børn. Skolens Gulv var Sten, vel nok Mursten, og Kakkellovnen var opført af brændte Mursten. Nogle Aar efter ansøgte Læreren om at faa en bedre Kakkellovn opsat. Skolekommissionen fandt ogsaa, at der var god Grund dertil; men da Skoleregnskabet ikke udviser nogen Udgift til en Kakkellovn, er den sikkert ikke bleven fornyet denne Gang. Derimod blev der paalagt Skoleforstanderen 1841 at faa lejet en Jernkakkellovn til Sjelborg Skole, inden Vinteren kom. Ved Skolekommissionens næste Møde maatte Skoleforstanderen imidlertid melde, at han ingen Kakkellovn havde kunnet faa opspurgt. Kommissionen paalagde ham atter at forhøre sig, da Anskaffelsen var aldeles nødvendig. Al hans Ulejlighed frugtede dog ikke, og Enden blev, at der maatte købes en Jernkakkellovn, der kostede 7 Rigsdaler. Senere blev Stengulvet erstattet af et Bræddegulv, og 1885 byggedes en ny Skole paa 4 Fag.

Da det i Aar er 100 Aar, siden den flere Gange nævnte Lærer Stephensen fik sin Gerning i disse tarvelige Skoler, kan der være Aarsag til at ofre nogle Linier paa hans Virksomhed der. Paa sine gamle Dage opnoterede han en hel Del fra hans Liv og Gerning, hvoraf et lille Udtog her skal meddeles.

Seminarist Claus Christian Stephensen var født i Transbøl, Horne Sogn. Han var optaget af de ny Skoletanker, der begyndte at gøre sig gældende. Undervisningen lededes efter ny Principper, og Tampen maatte nøjes med en mere beskedne Plads; han fortalte for Børnene, der kom glade hjem fra Skolen og fortalte om, hvad den ny Degn havde fortalt dem. Beboerne blev veltilfreds med ham; men da der var gaaet en Tid, trak det op til visse Gnidninger; thi Stephensen ønskede visse Forandringer, hvoraf nogle kostede Penge, og det saa Beboerne skævt til. Men da han var en retsindig Mand, der besad en vis Tilpasningsævnne, saa vedblev Forholdet mellem Sognefolkene og ham at være meget godt. Stephensen lod Haven ganske omlægge, og i Marken blev der foretaget Forbedringer, Agrene blev rettet, og et andet og bedre Sædskifte blev indført; ogsaa for Oplysnings Fremme var han virksom, og han skaanede ikke sig selv. Han tilbød saaledes uden nogen som helst Godtgørelse at holde Skole to Timer hver Søndag Eftermiddag fra Nytaar 1836 hver Vinter for den konfirmerede Ungdom og vejlede de unge i 1) at læse Skrift, 2) at skrive et simpelt Brev, 3) at indse Grundene

til Tavleregning, 4) at øve dem i Hovedregning, og 5) hvis det ønskedes ogsaa give Undervisning i andre Læregenstande saasom Geografi etc. Denne Søndagsskole blev en stor Skuffelse for Lærer Stephensen; thi de unge, som han ikke havde undervist i Børneskolen, var saa langt tilbage i Kundskaber og Skrivekunst, at de selv mærkede deres Ringhed i saa Henseende, og de skammede sig derover. Lidt efter lidt blev de borte, og Skolen sygnede hen. I sine Optegnelser skriver han: „Det strengeste for mig var at gaa den halve Mil til Sjelborg to Dage i hver Uge hele Aaret. Om Vinteren maatte jeg selvfølgelig ofte traske eller vade i Sne eller Vand og saaledes faa kolde Fødder, naar jeg kom til Sæde, selv om Støvlerne var tætte. Om Sommeren var det næsten lige saa slemt, for da blev jeg gerne svedig under Gangen og derefter kold i den alt andet end hyggelige Skolestue, hvori der i lang Tid kun fandtes Stengulv og Kakkelovn af brændte Mursten. Desværre mødte ofte kun Trediedelen eller Halvdelen af Børneflokken, der i det hele ikke var stor. Jeg havde blot to Stykker Smørrebrød med for hele Dagen, og fra et Væld ved Skolen fik jeg min Drik. Det var Skik i Sjelborg, at jeg i Vintertiden blev buden mindst een Gang til hvert Sted for at spise Middagsmad. Det var baade høfligt og venligt af Beboerne; men der var dog en Hage derved, thi jeg skulde ogsaa bie at drikke Kaffe, og det trak ud, saa jeg fik gerne for lidt udrettet i Skolen paa disse Besøgsdage. Selv om Vejret var mindre godt, ja egentlig daarligt, blev jeg nødig hjemme en Dag, og skete det, og det senere klarede op, blev jeg gerne i daarligt Humør over ikke at være kommen af Sted. Som et Bevis paa den daarlige Tid, det var 1834—36 for Landmanden tjener, at jeg paa Varde Marked købte en Stud for 3¹/₂ Rdl.; den vejede saa meget, at vi havde Kødet for 1 Skilling Pundet. Vi solgte 16 Pund for 16 Skilling, men kom saa i Tanker om, at det ikke kunde betale sig at sælge til den Pris. Kapitelstaksten var saa ussel, at jeg det første Aar kun fik 14 Rdl. for de 14 Td. Byg, jeg skulde have Betaling for efter den. Med Sognebeboerne levede jeg i Fred og Venskab; de Foræring, der lidt efter lidt blev os til Del, var hverken mange eller store. Det var kun meget faa Bryllupper, Begravelser og Barselgilder i Sognet, hvortil vi ikke var indbudne og var med. Præsten og hans Kone var ogsaa gerne med hos Gaardfolk. Beboerne pløjede og kørte for mig — dog mod god Underholdning. Vi var her som andetsteds ikke klogere, end at vi Mænd begyndte at ekcersere og fik Pigge smedet til at angribe Ty

skerne med i 1848; men Ekcersitsen varede kun et Par Dage, og Piggene gemtes, da Fjenden kom i Nærheden. Ogsaa lod vi os forskrække af det falske Rygte, at Slaverne i Rensborg var given løs og var paa Vej hertil. Vi maatte levere Rug, Byg, Brød og Gryn til Fjenden, og han lod sig ikke prutte af paa sin Fordring, hvilket Mændene engang forsøgte, men som mislykkedes, da Fjenden, saafremt det hele ikke blev leveret, vilde beholde Sognefogeden. Jeg maatte hele Tiden føre Regnskab over alt, hvad der blev leveret. Efter Freden fik Sognet 800 Rdl. i Erstatning.“

„Omkring 1840 stiftedes Lærerforeninger i Tyskland, og efter disses Mønster stiftedes ogsaa en Lærerforening i Skads Herred, og næsten alle Lærere sluttede sig til, men Halvdelen faldt fra, da der ved Møderne skulde foretages andet end snakke og ryge Tobak. Provst Daugaard udsendte 1841 et Circulære til Præsterne, hvori han indrømmer Lærerne to ekstraordinære Fridage om Aaret, og Præsterne bedes om ikke at lægge Lærerne Hindring i Vejen. Mange Præster saa dog ikke mildt til den nystiftede Lærerforening. Jeg holdt ud og gjorde flere drøje Ture til Møder, der holdtes skiftevis hos Lærerne; jeg katekiserede flere Steder, skrev og oplæste Afhandlinger, men desværre havde jeg ikke det Udbytte deraf, som jeg havde ventet.“ Stephensen var ogsaa med til at oprette en Brandforsikringsforening for Skads, Øster- og Vester Horne Herreder. Han havde Sæde i Bestyrelsen, der nedlagde et stort Arbejde for Sagens Fremme uden nogen Løn og Erstatning derfor.

Stephensen fik en Benlidelse, saa han havde vanskeligt ved at gaa den halve Mil til Sjelborg, hvorfor han søgte Degneembedet i Oddum (Aadum) og fik det. 2. Paaskedag 1851 forrettede han Tjeneste i Hostrup Kirke for sidste Gang. Da beredtes der ham en stor Glæde og Opmuntring derved, at en stor Flok af Sognets unge bragte ham et Offer.

Der er ingen Tvivl om, at Stephensen var en fremragende Lærer og at han i Grunden var forud for sin Tid, en belæst og kundskabsrig Mand, som Skolens Autoriteter gav det smukkeste Vidnesbyrd.

Stephensen døde 1896, 89 Aar gammel.

Kilder: Alslev Præstegaards Arkiv, Stephensens egne Optegnelser og et Par mundtlige Beretninger af Hostrup Sognefolk.